

PÉTERFFY ÁRPÁD–PÉTERFFY PÁL

AZ ERDÉLYI MAGYAR ORVOSKÉPZÉS II. RÉSZ MAROSVÁSÁRHELY

„Az emlékezés az egyetlen Paradicsom,
amelyből nem lehet bennünket kiűzni.”
Jean Paul

HUNGARIAN MEDICAL TRAINING IN TRANSYLVANIA (II): MAROSVÁSÁRHELY. As a continuation of the study on the history of the Hungarian medical education in Cluj (Kolozsvár) that was published earlier in our journal, in this writing, the authors elaborate the history of the Institution of Medicine and Pharmacy of Târgu Mureş (Marosvásárhely), that was established in 1945, and later became a University in 1991. The study is supplemented by biographies of the rectors of the university, expressively with a special emphasis on the presentation of the activities of the rectors who had Hungarian language as a mother tongue.

A marosvásárhelyi magyar orvosképzés egyenes leszármazottja a kolozsvári magyar egyetemi orvoscultúrának, mely sajnálatosan igen rövid ideig tartó (1940–44) második virágzása ellenére, évtizedeken keresztül meghatározó szerepet játszott az erdélyi magyar orvosképzésben és betegellátásban. A II. bécsi döntés által visszacsatolt Kolozsvárt újra megalakult kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Orvostudományi Karának – az újabb vesztes háború miatt – székhelyéről való „kiebrudálása” és Marosvásárhelyre történő kényszer költöztetése adta meg a lehetőséget Székelyföldön a felsőfokú magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzésnek.

Talán nem lesz érdektelen összehasonlítani, párhuzamba állítani a kolozsvári magyar felsőoktatás 20. századi sorsát a vesztes világháborúk és a kíméletlenül durva terület- és nemzetcsonkolás után. Az eltérő történelmi, politikai helyzetben az állandó és igen jelentős tényező, a románok közismert nemzetiségi türelmetlensége (etnikai intolerancia) határozta meg döntően a kolozsvári magyar egyetem működési lehetőségeit.

A Nagy Háborút követően, a fegyverszünet idején a román hadsereg 1918. december végén teljesen jogtalanul szállta meg és foglalta el Kolozsvárt. Önkényesen, beleszólást nem tűrve vették át a város irányítását, és az ellenszegülőket példásan megbüntették (lásd Apáthy István [1863–1922] tudós professzor kálváriáját). Az egyetemet, katonai karhatalmat igénybe véve, a nemzetközi jogi normákkal ellenkezően, még a békekötést megelőzően vették birtokukba. A tanári kart csalafinta módon szélnek eresztették azáltal, hogy jogellenesen követelték az eskütételt a román királyra, tudva annak lehetetlenségét és biztos megtagadását. A magyar alkalmazottakat az igények és lehetőségek szerint ütemesen románokkal váltották le. Erdély új urai, a sors kegyeltjei, hangzatos

ígéreteik ellenére (lásd: az 1918. december 1-jei Gyulafehérvári nyilatkozatot) megszüntették és nem engedélyezték Kolozsvárott semmilyen magyar nyelvű felsőoktatású intézmény működését.

A meglehetősen „huzatos” Kárpát-medence fordulatokban gazdag 20. századi történelmének első felében a köpönyegforgatás mestereinek rövid negyed évszázad alatt két alkalommal is ölébe hullott a magyarok által alapított, felépített, majd újból rendbe tett és felszerelt, 63 épületet magában foglaló kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem (1919 és 1945). Második alkalommal, 1944 őszén is, hasonlóan 1919-hez a román egyetemfoglalók fegyveres karhatalom (csendőrség) támogatásával akarták megkaparintani az egyetem kulcsait, ám ez akkor időlegesen meghiúsult. Egyrészt Miskolczy Dezső rektor határozott bátorsággal tagadta meg Hatieganu román rektor követelőző felszólítását az egyetem átadására, másrészt a városba bevonuló szovjet katonai vezetés sem óhajtotta lecserelni a jól teljesítő magyar orvos és ápoló személyzetet, tekintettel a közel 100 szovjet sebesültra, akik a tordai csatáról sebesült hadifogolyként beszállítva nyertek megfelelő orvosi ellátást a magyar egyetemi klinikákon. Egy felesleges személyzetcsere biztosan rontotta volna Kolozsvárott a sebesült- és betegellátás színvonalát, ezért kényszerült dolgavégezetlenül visszavonulni az egyetem átadását zajosan követelő román egyetemi küldöttség.

Az állandó harcok által nyugat felé előretörő szovjet hadsereg elemi érdeke az elfoglalt területeken a szokásos rend helyreállítása volt. Észak-Erdély területén 1944 novemberében, a román hadsereget kitiltva, szovjet katonai közigazgatást vezettek be, annak érdekében, hogy meggátolják a magyar civil lakosságot egyre gyakrabban érintő fegyveres, erőszakos cselekedeteket a különböző román félkatonai fegyveres alakulatok (Maniu-gárdisták és az ún. önkéntesek) részéről. A szovjet hatóságok határozott kérésére november végén, december elején újraindult a háború miatt megszakadt magyar egyetemen az oktatás az el nem menekült tanári kar és diákság részvételével.

Az újabb sorsdöntő fordulatot a kolozsvári egyetem életében az 1945 márciusában színre lépő, a szovjetek által elfogadott, ún. demokratikus Groza-kormány jelentette. Groza Péter erdélyi születésű román ügyvéd, aki Budapesten szerzett jogtudományi doktorátust, magyarbaráti érzelmű és kapcsolatokkal rendelkező kiváló román politikus, aki érezte és tudta, hogy a kolozsvári magyar egyetem megmaradása (ha átmenetileg is) fontos szerepet kap a párizsi béketárgyalásokon a román törekvések megvalósulásában, a trianoni helyzet visszaállítása érdekében, mely 1947-ben maradéktalanul megvalósult a magyar-román határt illetően.

A szovjet kérésre megalakuló Groza-kormánynak nagyon gyorsan sikerült elérni a szovjet katonai közigazgatás megszűnését és átvenni a közélet irányítását. Időközben feléledtek a románok törekvései a kolozsvári egyetem újbóli megkaparintása érdekében és az 1940-ben Dél-Erdélybe költözött (Nagyszében és Temesvár) Ferdinánd Egyetem visszatérését illetően. 1945 tavaszán többszöri, hosszas és elsősorban a román érdekeket figyelembe vevő tárgyalások során megszületett döntés értelmében Kolozsvárott különálló magyar és román egyetem működéséről állapodtak meg. Az I. Mihály román király

által ellenjegyzett 406/1945. és 407/1945. számú törvényrendeletek szerint (1945. május 29.) az I. Ferdinánd Egyetem visszatér Kolozsvárra és visszakapja az összes épületét. Egyidejűleg június 1-jei hatállyal létrejött egy új, különálló magyar tannyelvű, négy tudománykarral rendelkező egyetem, irodalom és bölcsészet-, jog- és közigazgatás, természet- és orvostudományi karokkal. Az újonnan alapított magyar egyetem elveszítette a jogfolytonosságát a román egyetemmel szemben, és gyakorlatilag „jogfosztottá” vált annak minden hátrányával és nehézségével együtt. Az ebből eredő másodrendűség végigkísérte az erdélyi magyar egyetemeket megalakulásuktól függetlenségük kényszerű megszűnése és a román egyetemekbe való beolvasztásáig.

Kolozsváron az önálló magyar egyetem 1959-es, román egyetemmel történő kényszer egyesülése (bekebelezése) létrehozta a „*Babes-Bolyai Tudományegyetemet*” (BBTE). A jelenlegi történelem-felfogás szerint a BBTE gyökerei visszanyúlnak a Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király által 1581-ben alapított jezsuita kollégiumtól a Mária Terézia magyar királynő által létrehozott akadémián keresztül az 1872-ben felavatott Erdély első klasszikus egyeteme, a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemig. Az 1948-ban levált önálló orvos- és gyógyszerészetképző intézetek, egyetemek születési éve Kolozsvárott 1919, Marosvásárhelyen 1945. Ez a jelenlegi álláspont, de nem kizárt ennek az érdekek menti változása, ahogyan az eddig is megtörtént.

A 407/1945. számú törvényrendelettel Kolozsváron alapított magyar tannyelvű Állami Tudományegyetem 1945 decemberében felvette a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem (BTE) nevet. Egyetlen iskolát bocsátottak rendelkezésére, a volt *Regina Maria* líceumot, melyet még a kettős monarchia idején a magyarok építettek, és „*De Gerando*” névvel illették. Márton Áron (1896–1980), Erdély szentéletű római katolikus püspöke, a magyar egyetem rendelkezésére bocsátotta a „*Marianum*” katolikus leánygimnáziumot, amely az 1948-as államosítás után az egyetem tulajdonába került.

A több hónapos kolozsvári és bukaresti ígéretések és tárgyalások végül is azt eredményezték, hogy a magyar orvosi kar kénytelen volt Kolozsvárról újra eltávozni. A románok az 1945. áprilisi megegyezés szerint a magyaroknak ígért Mikó utcai „*Új klinikákhoz*” is ragaszkodtak, és így egyetlen egyetemi épületről sem mondtak le, de a királyi törvényrendeletben leírtak szellemében minden erkölcsi segítséget megadtak a magyar orvoskarnak, ám épületet, egyet sem.

Ez az érv jó hivatkozásnak tűnt, de felmerült az is, mint az 1919. évi egyetemfoglaláskor, hogy nem akarták versenyhelyzetnek kitenni a román orvosi kart, főleg a klinikákat a jól és folytonosan működő magyar betegellátásban, tekintettel arra, hogy 1945 tavaszán a város lakóinak döntő többsége (80–85%) magyar anyanyelvű volt, akik valószínűleg magyar orvosokhoz fordultak volna betegségeikkel.

A politikai pártok a magyar egyetem megmaradását a román demokrácia nagy sikerének és dicsőségének, a jogegyenlőség megvalósulásaként értelmezték.

Itt szeretnénk elismeréssel és köszönettel illetni azokat a magyar egyetemi tanárokat, politikusokat, közéleti személyiségeket, akik legjobb képességükkel, erejüket nem kímélve küzdöttek a kolozsvári magyar egyetem létéért. Az egyetem fennmaradásának

döntő láncszeme a menekülés megtagadása, a magyar kormány 1944. szeptember eleji kiürítési parancsa ellenében. Az egyetem akkori vezetőinek – Miskolczy Dezső rektor, Búza László prorektor, Haynal Imre, az orvosi kar dékánja és mások – a város magyar lakosságának széles körű támogatását élvezve, elérték a magyar kormánynál a kiürítési parancs visszavonását. A szovjet csapatok bevonulása után a baloldali magyar értelmiség vette át az egyetem megmaradásának nemes ügyét.

Az első helyen Csögör Lajost (1904–2003), a Bolyai Tudományegyetem (BTE) első rektorát illendő méltatni (lásd: életrajz), aki 1945–1948 között volt az egyetem rektora, majd 1948–1949 és 1964–1967 alatt a Marosvásárhelyi Orvosi- és Gyógyszerészeti Intézetet (MOGYI) vezette rektorként. Személyes erőfeszítésének és közbenjárásának köszönhető, hogy a BTE-n összesen 32 magyar állampolgárságú egyetemi tanár hosszabb-rövidebb ideig való alkalmazása valósult meg.

Csögör Lajos mellett említésre méltó Balogh Edgár (1906–1996), Demeter János (1908–1988), Jordáky Lajos (1913–1974), Miskolczy Dezső (1894–1978), Nagy Géza (1914–1981), Szabó T. Attila (1906–1987), Venczel József (1913–1972), akik jelentős szerepet vállaltak az egyetem létrejöttében. Háromtagú szervező bizottságot hoztak létre: Csögör Lajos, Demeter János, Jancsó Elemér (1905–1971), amely ideiglenes egyetemi tanácsként működött. Megnevezték a karok vezetőit, irodalom és bölcsészet: Jancsó Elemér – jog és közgazdaságtan: Demeter János – természettudomány: Tulokdi János (1891–1979) és orvosi: Csögör Lajos, aki a bizottság elnökeként a rektori teendőket is ellátta.

Az 1945-ben a Kolozsvárott újonnan alapított magyar egyetem legégetőbb, sarkalatos kérdése az orvosi kar elhelyezése, az épület igényének megoldása volt, melyhez román egyetemtársától, még használható ötletet sem kapott. Ekkor hangzik el a megoldás varázsszava: „MAROSVÁSÁRHELY”. A terv nem aratott osztatlan sikert a magyarság köreiben. Sokan az egyetem tudományos egységének megbomlása, egymástól való eltávolodása miatt aggódtak. Mások – nem alaptalanul – a város elrománosítása első lépésének tekintették.

Kolozsvár 1945 őszén az orvosi kar elköltözése idején is Erdély gazdasági, kulturális, tudományos és politikai központja volt. Lakói száma meghaladta a 100 000 főt, melynek kb. 80 %-a magyar volt. Viszont Marosvásárhely 30 000 fős lélekszámú, fatányéros és vargabélest kedvelő mezőváros, jól kiépített iskolákkal, de a kórházak tekintetében meglehetősen szegényes és kettő kivételével „*aggastyán*” ispotályokkal. A legvonzóbb és az egyetemi központnak „testreszabott”, az 1909-ben felépült Hadapródiskola számos épületével és tágas parkjaival, sportpályákkal, mai kifejezéssel igazi egyetemi „campus” képét jelenítette meg. Nem csoda, hogy a „háztűznézőben” ott járó professzorok egyike lelkesedve felkiáltott: „*Ez itt az erdélyi Cambridge.*” Sajnos nem az lett, de azt nem az alapítokon, sokkal inkább a létrejövő társadalmi, politikai környezeten és a később betolakodó egyetemfoglalókon lehetne számon kérni.

Ugyanekkor számos híve volt a kettéválásnak, melyben a Székelyföld kulturális és tudományos fejlődésének, felemelkedésének kulcsát látták. Akkor ezek a feltételezések

sok részizgazságot takartak. Most, hét évtized történéseire visszatekintve megállapítható, hogy az orvosi kar Marosvásárhelyre való költözése a magyarság részére több előnyt, mint hátrányt eredményezett. Állandó társulattal létrejött a Székely Színház (1946), majd filharmónia társulat, a Székely Népi Együttes, 1954-ben a Magyar Színiakadémia is. A tudomány területén is jelentős a fejlődés, bekapcsolódva az ország tudományos vérkeringésébe. Miskolczy Dezső professzort 1955-ben a Román Tudományos Akadémia is rendes tagjának választotta. Megalakult a Román Akadémia Marosvásárhelyi Kutatóállomása. Több évtizeden keresztül tudományos folyóirat jelent meg magyar nyelven, Orvosi Szemle névvel. Összefoglalva megállapítható, hogy Marosvásárhelyen a magyarság egy újabb, szépen fejlődő kulturális és tudományos központot hozott létre, mely a Székelyföld felemelkedését is szolgálta.

Érdekes módon a szokatlan gyorsaságú minisztertanácsi rendelet (5205/1945 sz.) felhatalmazza a Hadügyminisztériumot a marosvásárhelyi hadapródiskola Nemzetnevelésügyi Minisztériumnak – a magyar orvoskar számára – történő átadására. Ez valóban magyarbarát intézkedésnek bizonyult, ugyanis ezért az 1940-ben Temesvárra költözött román elit katonai középiskola már nem költözhetett vissza Marosvásárhelyre.

Az 1945. októberi átköltözést megelőzően zajlott le az anyagi javak, a klinikai be rendezések, laboratóriumi felszerelések megosztása, az ígéretek szerinti 50-50%-os arányban. Sajnálatosan a már házon belül lévő agresszív román egyetemi vezetők a vagyontárgyaknak kb. 25%-át adták át a magyar orvoskarnak, mindezt gondosan becsomagolva az előírás szerinti „erkölcsi támogatásba”. Illendő nem elfeledni, hogy a magyar állam 1940 őszén a magyar egyetem újraindulásakor 26 millió arany pengővel újra felszerelte és korszerűsítette a románok távozásakor kiürített egyetemet.

Az oktató-, orvos-, ápoló- és egészségemélyzet, valamint a hivatali és műszaki alkalmazottak gyakorlatilag mind Kolozsvárról költöztek át igen mostoha lakásviszonyok közé, mely sok esetben még átmenetinek is szinte elfogadhatatlannak tűnt. A szerzőpáros zsenge gyermekkorától, az orvosi oklevél megszerzéséig a központi főépület közvetlen szomszédságában lakott szüleikkel. Ezáltal az intézmény, „egyetemi campus” jelentette a mindennapos játszóudvart, ahol az alkalmazottak gyermekeivel játszottak együtt. Itt igazi gyermekdemokrácia uralkodott. Nem áll szándékunkban játszópajtásaink lehetetlenlakás viszonyát ecsetelni. Sokkal inkább több évtized múlva, hálás és elismerő köszönetünket szeretnénk kifejezni a volt játszótársak elhunyt szüleinek az „*egyetem teremtő és megtartó*” fáradhatatlan szorgoskodásukért.

Az orvoskarnak Marosvásárhelyre történt kényszer-átköltözése után a betegellátás folytatólagos biztosítása mellett a rengeteg nehézség ellenére, az oktatás minél előbbi és szakszerűbb beindítása jelentette a kari és egyetemi vezetés legfontosabb feladatát. Az orvoskar első dékánjának, Feszt Györgyöt, a radiológia professzorát nevezték ki, és a dékáni hivatal 1945. október elejétől állt a hallgatók szolgálatába.

A felvételi vizsgák 1945. november elején kezdődtek meg, és a meghirdetett 150 helyre közel 300-an jelentkeztek. A nemzetnevelésügyi miniszter, Stefan Voitec nevével fémjelzett „*Voitec-törvény*” értelmében az előző rendszer üldözöttjei felvételi nélkül

lehetek egyetemi hallgatók, és az ún. Voitec-érv lehetőséget nyújtott ezen diákoknak, hogy rövidített, illetve sűrített képzési időben szerezhették meg diplomájukat, természetesen a kötelező vizsgák sikeres letételével. Ugyanekkor nem ismerték el az ún. hal-lei szigorlatokat és diplomákat, hasonlóan a magyarországi egyetemekhez. Az oktatás mielőbbi megkezdése nagy jelentőséggel bírt, és a hallgatók érdekében 1945 végén részlegesen elkezdődött.

A Bolyai Tudományegyetem (BTE) egyik legjelentősebb pártfogója és védnöke, Groza Péter román miniszterelnök elképzelése szerint Kolozsvár mindkét egyetemén (a magyar Bolyai és a román I. Ferdinánd) egyidejű, közös, ünnepélyes tanévnyitóval kezdték volna oktatói tevékenységüket. Sajnálatos módon a román egyetem nem vállalta még ezt a közösködést sem. Talán jelzésértékkel is bír ez a vélt vagy valós okok miatti kitanácsolás a közös tanévnyitó ünnepségről. Így 1946. február 9-én Kolozsvárott és Marosvásárhelyen egyidejűleg, ünnepségek mellőzésével történt meg a tanévnyitás.

Az egyetemet többször meglátogató Groza miniszterelnök az egyetem vendégkönyvébe az alábbi mondatot írta: „*Jó kezdet, fél siker.*” Történelmi távlatból megállapítható, hogy a trianoni magyar–román kapcsolat helyreállítása érdekében, 1945-ben Kolozsvárott alapított magyar tudományegyetem alig egy évvel élte túl szellemi atyját, aki valóban óhajtott, akarta és munkálkodott is a két nép baráti együttélése érdekében. Sajnálatos módon nagyon kevés nemzetársa azonosult a volt miniszter, majd államelnök magyarok iránti baráti érzületével.

Az első, az ún. hőskorszak évei (1945–48) között a megkapaszkodás, megmaradás ideje valószínűleg azért lehetett sikeres, mert a befogadók és az érkezők is ezt akarták, és a két legjelentősebb tevékenység az oktatás és a betegellátás megfelelő színvonalon működött. Ez annak is köszönhető, hogy 1945 őszén az elméleti és klinikai tanszékek vezetésére megfelelő személyeket sikerült kinevezni, ami nem is volt egyszerű feladat. Egyrészt többen nem tértek vissza a menekülésből, mások politikai okok miatt voltak alkalmatlanok, sőt még személyes indíttatások is közrejátszottak a mellőzésben.

Marosvásárhely, az ún. „*székely főváros*” akkor még szintiszta magyar város kitárt karral, nagy örömmel fogadta be a Kolozsvárról kiebudalt orvosi fakultást. Míg az elméleti tanszékek könnyebben találták meg helyüket a főépületben, addig a klinikák összezsúfolva, alacsony ágyszámmal kezdték el tevékenységüket. Hasonlóan az első, 1872. évi egyetemalapításhoz, 1945-ben is az épületigényes orvosi kar és főleg a klinikák megfelelő otthonra találása okozta a legnagyobb gondot az egyetem vezetősége számára. Szinte mindent előről kellett kezdeni. A diákság elhelyezése és étkeztetése, a személyzet lakáshoz való juttatása számos átmeneti szükségmegoldást eredményezett. Minden nehézség ellenére, véleményünk szerint mindenki a legjobbját nyújtva iparkodott, tudva azt, hogy a balsiker az intézmény megszűnéséhez vezethetett volna. A megmaradás volt a tétje ennek a nemes erőfeszítésnek és összefogásnak, melyhez Csögör Lajos rektor állandóan biztatást és reményt sugárzó személyisége nyújtotta a szükséges biztos támaszt és kapaszkodót a legnehezebb pillanatokban is. A székhelyéről kitessékelt, nemkívánatos fakultás és iskolákkal bőven megáldott mezőváros csodálatra méltó

összefogása és egymásra találása nyújtotta azt a többlet erőt, lendületet és szorgalmas munkálkodást, mely ezt a hihetetlennek tűnő (mások által eredendően „*halálra ítélt*”) elképzelést megvalósítva, sikeresen révbe kormányozta.

Csőgör Lajosnak, az új egyetem első rektorának elévülhetetlen érdeme, hogy legfelsőbb kormányzinten sikerült elérnie, hogy 32 anyaországi (magyar állampolgár) egyetemi tanár, szerződéssel ott maradhatott, és folytathatta oktató tevékenységét (rövidebb-hosszabb ideig) az 1945 őszen a Bolyai nevet felvevő magyar egyetemen. A Marosvásárhelyre költözött orvoskarra először kilenc, majd még hat, részben cserélődő anyaországi professzort sikerült szerződtetni tanszékvezetőnek, utódnevelés céljából (1945–64). Biztosan kijelenthető, hogy utódnevelő feladatukat kiválóan teljesítették, a szűkösrre mért idő ellenére is. Az anyaországi orvosprofesszorok döntő többsége (kettő kivételével) 1945 és 1953 között tevékenykedett Marosvásárhelyen, és átlagosan 4 évig vezették tanszéküket (hét elméleti intézet, hét klinika).

Miskolczy Dezső (1894–1978) a magyar és román Akadémia tagja, a legnagyobb tekintélyű professzornak, a tanári kar doyenjének jutott az „*utolsó mohikán*” szerepe, aki legutoljára tért vissza az anyaországba, miután nyugdíjazták. Közel negyed évszázadon át (1940–1964), az igazán embert próbáló és állandóan váltakozó társadalmi, politikai rendszerek és körülmények közepette sikeresen munkálkodott az erdélyi magyar orvostudomány megmaradása, kibontakozása és fejlődése érdekében. Széles körű ismeretei és hihetetlen nagy szakmai tudása lehetővé tették az ideg- és elmeorvostudomány európai színvonalú művelését és az idegsebészet Erdélyben való meghonosodását. A „*Miskolczy-érának*” nevezett időszakban a három rokonszakma egymást segítve és kiegészítve működött együtt. Tanszéki utóda, Andrásföszky Tibor (1914–1978), alig két évig irányította az ideggyógyászatot, és 1966-ban már nem sikerült megfelelő Miskolczy-tanítványt találni a klinika vezetésére. Az idegsebészetben Andrásföszky nyugdíjazása után (1974), Nagy Pál (1976-ig), Róth György (1981-ig), Máthé Ákos (1984-ig), Szabó Árpád (1986-ig), majd Kisgyörgy Árpád 1996-ig irányította a klinikát. Az elmeorvostudományt már Miskolczy idején is közvetlenül Csiky Kálmán vezette, majd 1964-ben a különálló klinika élén, professzorként 1980-ban vonult vissza, és tanszéki utóda Grecu lett.

Környey István (1901-1988) neves agykutató volt 1945-47 között mint az idegsebészet tanára, anatómiát, idegsebészetet és ideg-kórszövettant oktatott, valamint az I. és II. évfolyamon anatómiai szigorlatokat is tartott. Számára otthonosabb volt a kutatólaboratórium, mint a műtők világa, és így tág teret nyújtott munkatársainak az idegsebészet gyakorlásához. Pécsen 1947-ben kapott klinikai katedrát.

A Klimkó Dezső (1900–1972) sebészprofesszor vezette klinikán a sebészet mellett művelték a később önállóvá váló ortopédiát és baleseti sebészetet Száva János (1916-2001), illetve az urológiát Kótay Pál (1910–1986) professzorok vezetésével. Klimkó kezdetben az orvostörténetet is oktatta, és a másodéveseket tájanatómiából szigorlatoztatta. 1947-ben távozott és lett az egyik budapesti sebészeti klinika professzora. Utóda a szintén Bakay-tanítvány, Csete Emil (1900–1953), nagyváradi sebész főorvos lett, aki

1947–49 között vezette a klinikát. Megromlott egészsége miatt visszatért az anyaországba, és Nagykanizsán lett sebész főorvos. Ekkor hívták meg Mátyás Mátyást (1888–1956) tanszékvezető egyetemi tanárnak, akinek halála után Pápai Zoltán (1909–2000) lett az utóda, és az utolsó magyar klinikát vezető sebészprofesszor, akit 65 éves korában, 1974-ben nyugdíjaztak.

A belgyógyászati tanszék vezetője adott volt Haynal Imre (1892–1979), a magyar egyetem egyik megmentője személyében, de ő már nem kísérte el az orvoskart Marosvásárhelyre, hanem Budapesten lett egyetemi tanár. Helyette Marosvásárhelyen Láng István, Haynal adjunktusa, tanítványa lett a belgyógyászat professzora (1945–49), aki szükség szerint a gyógyszertert is oktatta. Távozása után Dóczy Pál (1910–2009) lett a klinika vezető professzora, és vált a marosvásárhelyi orvosképzés egyik felejthetetlen, emblemikus, bölcsességgel megáldott egyetemi tanára.

Móritz Dénes (1903–1991) volt a gyermekgyógyászat professzora 1945–48 között, amikor is családjával együtt Kanadába költözött. Ekkor Puskás György (1911–2004) érdemes professzor lett a klinika vezetője nyugdíjazásáig (1981). A klinika 1949-ben költözött a volt Hadapródiskola beteggondozója épületében létrehozott végleges helyére. Puskás professzor jelentős szerepet játszott nemcsak a klinika, hanem az egész intézmény vezetésében azáltal, hogy aktívan részt vállalt a különböző vezetői feladatokban, mint prodékán, dékán, prorektor, rektor. Tanszékvezető utóda 1981-ben Papp Zoltán lett.

Györy Györgyöt (1906–1994), a kolozsvári szülészeti klinika adjunktusát a hadifogságból hazatérve 1947-ben a szülész-nőgyógyászati műtétan előadótanáraként szerződtették, majd 1953-ban indok nélkül szerződését megszüntették. Budapesten egyetemi katedrát kapott. A szülészeti és nőgyógyászati tanszék vezetője az erdélyi születésű, igen közkedvelt Lőrincz Ernő András (1900–1985) lett, akinek tanszéki utódként Borbáth Andort (1912–2000) és Boga Kálmánt (1923–1999) választották.

A kiváló klinikus professzoroknak méltó tanártársaik voltak az elméleti intézetek tanszékvezetői, akik igényes, magas színvonalú oktatással biztos alapokat nyújtottak a jól képzett, fiatal orvosnemzedék kineveléséhez. Ki nem mondott, de fejekben halkán megfogalmazott vásárhelyi mottó: „*mi jobbak kell legyünk*” (mint a többi orvosegyetem oktatói és diákjai).

Az élet- és kórtan oktatását a már Kolozsvárott jól bevált, nagy tudású kettős irányította. Ludány György (1907–1981) az élettan professzora volt 1947-es távozásáig. Obál Ferenc (1916–2012) Ludány tanítványa a kórtani tanszéket vezette, akit a Ludány távozása után létrehozott katedracsoport (élet-, kór- és gyógyszertert) vezetésével bíztak meg, és mindhárom szakágat oktatta, a kívánalmak szerint. Széles körű tudása lehetővé tette, hogy oktatási segítséget nyújtson egyéb elméleti katedráknak. Rövid, nyolcévnyi marosvásárhelyi tanárkodása idején sikerült megfelelő tanszéki utódokat kiképeznie: Szabó István (1921–1997) az élettant, Mózes Magda (1923–1991) a kórélettant és ifj. Feszt György gyógyszertert oktatta. Miután kinevelte a megfelelő utódokat – 1953 őszén – „udvariasan” elzavarták: „*most már nem gördítünk akadályt az elé, hogy hazaköltözzenek Putnokyval*”. Három évtizeden keresztül a Szegedi Egyetem Élettani Tanszékének vezetője volt.

Putnoky Gyula (1901–1985) már Kolozsvárott a mikrobiológia professzora volt, és 1947–53 között Marosvásárhelyen is tanszékvezető. Ezenkívül a tartományi közegészségügyet és a Központi Könyvtárat is igazgatta. Karizmatikus egyéniség, akinek a lényegre törő, rövid, de tömören összeállított jegyzetéből a szigorlóknak még a vesz-zőkre is illett emlékezni. Talán ezért is volt emlékezetes mindenki számára a jólhangzó „bakter szigorlat”. Hasonlóan az élettanász tanártársához a kiváló teljesítményük elismeréseként 1953-ban szerződés meghosszabbítás helyett „útilaput kötöttek a lábukra”. Putnoky Gyula laboratóriumvezető professzor lett Budapesten.

A bonctan oktatása szakember hiányában nehézkesen indult egészen 1947-ig, amikor Krompecher István (1905–1983) akadémikust sikerült szerződtetni az Anatómiai Intézet vezetésére, aki gyökeres változtatásokkal korszerű szemléletet honosított meg, és a rövid idő ellenére is számos elképzelését sikerült megvalósítania. A szókimondó, kritikai érzékkel megáldott kiváló professzort két év után, 1949-ben indoklás nélkül elküldték. Az utódairól is gondoskodott, amikor felterjesztette Szentpétery Józsefet (1921–) és Maros Tibort (1923–2002) előadótanárnak (docens), akik évtizedek során irányították a bonctan magyar nyelvű oktatását. Krompecher professzor visszatérve az anyaországba, 25 évig volt a debreceni orvosegyetemen az anatómia tanszékvezetője.

A kórbonctan tekintetében az átmenet jóval kevesebb zökkenővel történt. Haranghy László (1897–1975) Kolozsvárott a kórbonctan és törvényszéki orvostan professzora 1944 decemberében Halleba távozott, és 1945 végén tért vissza. Ez idő alatt Beöthy Konrád (1898–1958) helyettesítette. Az 1948-as tanügyi reform után a két szakág szétvált, és független tanszékként folytatták tevékenységüket. A kórbonctant Haranghy professzor vezette 1952-ig, amikor távozott, és Budapesten lett egyetemi tanár. Az intézetet egy évig Putnoky Gyula vezette, akitől 1953 őszén Gyergyay Ferenc (1922–2014) örökölte a katedrát, és sikeresen irányította közel negyed évszázadon át. Az önálló törvényszéki tanszék vezetésére Ander Zoltánt (1917–1999) hívták meg Nagyváradról, aki nyugdíjazásáig (1982) vezette az intézetet, amikor Molnár Vince tanítványa lett a tanszéki utóda.

A biokémiai tanszék élére 1947-ben Stern Vilmos távozása után Mosonyi János budapesti professzort szerződtek, akitől a következő évben Kovács Endre (1918–2015) vette át az irányítást az 1983-ban történt nyugdíjazásáig. Utóda a volt tanítványa és munkatársa, Bukaresti László lett.

Hazai egyetemi tanárként a minisztérium a magyar nyelvet jól beszélő két román professzort nevezett ki. A fül-, orr-, gége klinikára Coriolan Andreescu braliai főorvost, aki a temesvári katedra várományosaként nem jött Marosvásárhelyre, hanem az anyaországi Vendég Vincét (1903–1974) bízta meg, aki a fül-, orr-, gége klinika tanszékvezetőjeként kiterjedt kutató tevékenységével jelentősen emelte intézete hírnevét, ő 1950-ben foglalta el az új, 50 ágyas klinikát. Élete végéig professzor maradt Marosvásárhelyen. Utóda Mühlháy László lett.

A másik román professzor, Sabadeanu Vasileta (1903–1995), akit a szemészeti klinikára neveztek ki, ahol nyugdíjazásáig kiválóan munkálkodott, és utódának a killyénfalvi székely Fodor Ferencet képezte ki.

Rajtuk kívül Csögör Lajost a fogászati klinikára, id. Feszt Györgyöt (1889–1952) a radiológiára, Veress Ferencet (1877–1962) a bőrklinikára, Váradi Gábort a TBC-klinikára, Kelemen Lászlót (1907–1972), (Haynal-tanítvány) a fertőző klinikára, Lőrincz Ernő Andrást (1900–1985) a szülészet-nőgyógyászati klinikára és Gündisch Mihályt (1906–1984), (Krompecher-munkatárs) a szövettani intézet vezetőjének nevezték ki.

Úgy érezzük, hogy az ún. Hallei félév, szigorlatok és doktoravatások bővebb ismeretést igényelnek. 1944 végén, az akkori magyar kormány megegyezett a német illetékesekkel, hogy az orvoskarok és a műszaki egyetem hallgatóit áttelepítik tanulmányaik folytatása céljából Németországba. Csilléry András (1883–1964) debreceni professzor, miniszteri rangú kormánybiztosként irányította ezt a több ezer diákot érintő műveletet. A vasúttal történő kiszállítás 1944. december elejétől több részben zajlott le.

A budapesti orvoskard és a műegyetemistákat Breslauba (ma Wrocław), a vidéki medikusokat Halle an der Saaleba irányították. A hadi helyzet miatt a magyar egyetemistákat Braslauból átszállították Halléba. A gyorsított ütemű oktatás '45. január elején indult és a szigorlatokra, a doktoravatásra '45. március legvégén és április első felében került sor. Hallét többszörös amerikai légitámadás sújtotta, és több mint kéttucat magyar diák halálát eredményezte. A városba heves harcok után az amerikaiak vonultak be, de a megegyezés értelmében a várost átadták a szovjeteknek. Szerencsére a magyar hallgatókat amerikai megszállási területre vitték, és amerikai igazolványokkal látták el. Ezek meglehetősen biztos védeltséget nyújtottak a szovjet zónában dühöngő, igen nagyszámú halálos áldozattal járó (30–50%) „*málenkij robot*” névvel elhíresült „járvány” ellen. Ezenkívül igen kedvező dolгод az is, hogy a kitelepített egyetemisták nem lettek ágyútöltekek egy idegen érdekekért zajló értelmetlen háborúban. Érthető, hogy ezen a szokatlan, kényszer-tanulmányúton résztvevők sok keserűséggel emlékeznek vissza a testi és lelki megpróbáltatásokra, melyek gyakorlatilag eredménytelennek bizonyultak, mivel a Hallei félévet, szigorlatokat és diplomákat a magyar kormány 1946-ban semmisnek nyilvánította, azt állítva, hogy ezáltal a résztvevők nem méltányos előnyben részesültek volna. Ez vonatkozott a kolozsvári medikusokra is. Ugyanekkor a „*Voitec-törvény*” által előnyben részesült, Marosvásárhelyen felvett hallgatók utolérték, sőt esetenként megelőzték a Hallét megjárt kollégákat. Ezek szerint a kettős mérce akkor is létezett. A visszatérés után a hallgatókat és tanáraikat meglehetősen megalázó, igazoló eljárásnak vetették alá, és többek között a debreceni sebésziskola megteremtőjét, Hüttl Tivadart (1884–1955), a magyar sebészet egyik legjelentősebb személyiségét fosztották meg katedrájától. Hetven év távlatából az eredménytelennek ítélt „*hallei tanulmányút*” rengeteg magyar egyetemi hallgató életét mentette meg azáltal, hogy így elkerülték a halálhoz vezető lövészárkokat és a „*málenkij robot*”. A kolozsvári tanszékvezető professzorok közül Haranghy László és Putnok Gyula oktatóként vett részt a „*hallei tanulmányúton*”, majd mindkettejükkel szerződést kötöttek Marosvásárhelyen, és visszanyerték katedrájukat.

A kezdet valóban hőskorszak volt. Rendíthetetlen küzdelem a megmaradásért, mert a további visszalépés a megszűnést, a feladást, a véget jelentette volna. Az újabb vesz-

tes háború és az ehhez társuló megismételt országcsönkítés, a néhány éve újraindult, felújított és korszerűsített kolozsvári magyar egyetem otthonából való kiutasítása és orvoskarának a városból való elűzése igen nehéz feladat elé állította a megalakult Bolyai Tudományegyetem oktatóit, hallgatóit és az összes munkatársát. A társadalom és a politikai szemlélet drasztikus megváltozása, a proletárdiktatúra elvein nyugvó ún. népi demokráciák bevezetése az 1947-es békeszerződés aláírása után felgyorsult. A király lemondatása és elűzése, a felekezeti tanintézetek megszüntetése, az államosítás, a földbirtokosok kitelepítése, az osztályharc kiélezése, „fokozódása” (ez a helyes kifejezés) jelentik az új, „felsőbb rendű” társadalom létrejöttét a munkásosztály és annak élcsapata, a kommunista vagy munkáspárt vezetésével. A tanintézetek elsődleges feladata az új embertípus, a kommunisták megteremtése, kinevelése volt. Ezért jelentősen növelték a politikai oktatást. Kötelező jelleggel bevezették a „marxizmus-leninizmus” tanítását az egyetemeken, előadások, szemináriumok, szigorlatok, államvizsgák keretében. Az állambiztonsági szervek is beépültek az egyetemekre is, az ún. káderosztályokon és ügynökhálózatán keresztül.

Az 1948 augusztusi kommunista tanügyi reform államosította az iskolákat és ki mondta: *„az együttélő nemzetiségek iskoláztatása minden szinten anyanyelvükön történik”*. Szovjet mintára az orvos- és gyógyszerészképzést leválasztotta az egyetemektől, és létrehozta a különálló Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézeteket (OGYI). Ezen új intézetek az Egészségügyi Minisztérium felügyelete alá kerültek. Ekkor Marosvásárhelyen az új OGYI első rektora Csögör Lajos lett, és a Kolozsváron maradt BTE-n Balogh Edgar töltötte be ezt a tisztséget. A kolozsvári I. Ferdinánd Egyetem megszűnt, és egyidejűleg elkülönült az OGYI és a megmaradt egyetemrész felvette Victor Babes nevét.

Ennek a szerkezeti átalakulásnak egyetlen kedvező hatása, hogy a gyógyszerészképzés kivált a BTE Természettudományi Karából, és létrejött Marosvásárhelyen az önálló Gyógyszerészeti Kar, melynek alapító tanárai Hankó Zoltán (1910–1978), Eperjessy Anna (1906–1990), Kiss Árpád (1911–1987), Mártonffy László (1903–1973), Jablonkay István voltak (1913–2000). Az utóbbi magyar állampolgárt botanikus tanárnak szerződtek, gyógynövénykertet létesített, de szerződését 1952-ben megszüntették.

Sajnálatos módon a tanügyi reform után még nehezebbé és bizonytalanabbá vált az anyaországi professzorok szerződésének meghosszabbítása, és újabb külföldi tanárt már nem hívtak meg, nem kötöttek velük szerződést. Ezért a MOGYI első rektora a megfelelő tanári kar biztosítása érdekében 1948 őszén és 1949-ben kiváló szimattal, képzett és tapasztalt hazai magyar oktató- és kutatóorvosokat hívott meg és alkalmazott az intézmény számára. A felsorolás talán hiányos lehet, de az itt megemlítették így kevésbé tűnnek el a feledés homályában. Betűrend szerint: Ander Zoltán (1917–1994), igazságügyi orvostan, Boér László (1907–1972), járványtan és mikrobiológia, Guzner Miklós (1905–1972), fogászati klinika, Horváth Miklós (1906–1982), közegészségtan, Mátyás Mátyás (1888–1956), sebészeti klinika, Péterffy Pál (1904–1984), általános sebészet, Szentkirályi István (1906–1973), gyermekgyógyászati klinika.

A klinikák megfelelő vagy elfogadható elhelyezését 1950-ig sikerült megoldani. Az Ideg- és Elmegyógyászati, Idegsebészeti, valamint a Szemészeti Klinikák a központi épület udvarán lévő kaszárnya átépítése által nyertek a működésükhöz méltó teret. A Gyermekgyógyászati Klinika át- és ráépítés után itt talált végleges otthonára. Megfelelő elhelyezést nyert a fül-orr-gégészet, a tüdőgyógyászat, a gyermek tbc-osztály, fogászati klinika stb.

Határozottan állítható, hogy a marosvásárhelyi magyar orvos- és gyógyszerészképzés alig egy évtizeddel a létrejötte után, minden szempontból azonos színvonalon állt, mint az ország másik négy (Bukarest, Iasi, Kolozsvár, Temesvár) hasonló román tanintézetei, elsősorban az oktatás tekintetében. A kötelező részvétel az előadásokon nagy jelentőséggel bírt a tankönyvhiány enyhítésében, melyet a tanárok által összeállított és sokszorosított jegyzetekkel igyekeztek pótolni. A kiscsoportos gyakorlati oktatás hatásossága biztosítva volt a 10 hallgató csoportokra jutó megfelelő oktatói létszám, a szükséges tanszerek, segédeszközök által. A zárt, egysíkú, diktatórikus társadalmi viszonyok között sokan a szakmai kibontakozás lehetőségének tekintették az oktatást, a hallgatókkal való elmélyült foglalkozást, és ezáltal döntő többségében lelkes oktatókkal lehetett találkozni az évek folyamán.

Az orvosképzés elkezdése után alig másfél évvel, 1947 nyarán Marosvásárhelyen megtörtént az első doktoravatás, melyet 1948-ban újabbak követtek a BTE keretén belül. A tanügyi reform következtében 1949-től a végző orvosok az új típusú orvosi diplomát kapták, doktori cím nélkül. Ezt módosította 1968-ban egy kormányhatározat, amely visszamenőleg megadta az „orvosdoktor” címet az összes orvos diplomásnak.

Az orvosképzés elsődleges feladata volt a vidék, a falusi lakosság számára a körzeti orvos- (kórorvos-)ellátás biztosítása, elsősorban az elmaradott közegészségi állapotok javítása, a védőoltások lebonyolítása, a csecsemőhalandóság csökkentése és a falusi szülőotthonok működésének irányítása. Ezért a frissen végzett orvosokat legalább hároméves falusi szolgálatra kötelezték, és csak ezután lehetett alorvosi versenyvizsga alapján a szakorvosképzést elkezdeni. Itt lehet megemlíteni, helyesebben kihangsúlyozni, hogy mi, Marosvásárhelyen diplomát szerzett ifjú orvospalánták is lelkesen, ám főleg eredményesen tevékenykedtünk a vidéki lakosság egészségi állapotának jelentős javítása érdekében.

Ezt a feladatot a Marosvásárhelyen frissen végzett orvosok hiánytalanul teljesítették. A legkiemelkedőbb sikerünk – két súlyos fertőző betegség – a feketehimlő és a fertőző gyermekbénulás (Heine-Medin-kór) visszaszorítása, majd teljes körű felszámolása a kötelező védőoltások által. Éppen ezért nehezen érthető számunkra ma is bizonyos klerikális körök védőoltások elleni fellépése, amely valószínűleg fontos szerepet játszik a jelenlegi több tucat gyermek halálát okozó, országos jellegű kanyarójárvány romániai terjedésében.

Visszatérve a fiatalkori kórorvosi tevékenységünkre, megállapítható, hogy jelentősen javult a gyermekhalandóság (egy év alatti) és az anyai halálozás aránya is. De a többi közegészségi mutatók is előrelépést jeleztek.

A kommunista tanügyi reform 1948-ban Marosvásárhelyen létrehozta az OGYI-t, amely az alábbi karokkal indult: általános orvosi, gyermekgyógyászati (1990-ben megszünt), közegészségtani, (1951-ben megszünt,) fogorvosi (1951–1960 között szünetelt) és a gyógyszerészet.

A gyermekgyógyászati karon nem szakorvosokat, hanem körzeti gyermekorvosokat képeztek, amelynek szakmai irányítója több mint 20 éven keresztül Szentkirályi István (1906–1972) professzor, a klinika halk szavú, nagy tudású vezetője, a megbízhatóság „szürke eminenciása” volt, akit nem kergetett a „karrier ördöge”. Számára a legfontosabbat a beteg gyermekek gyógyítása, szenvedésük enyhítése és a fiatal orvospalánták tanítása, nevelése jelentette.

Az anyaországi vendégprofesszorokkal karöltve a hazai tanszékvezetők sikeresen helytálltak és kiváló teljesítményt nyújtottak a betegellátás, az oktatás és a tudományos tevékenységet illetően. Túlzás nélkül állítható, hogy az önálló magyar orvos- és gyógyszerészképzés a hazai (román) mezőnyben 1948 és 1962 között nem a kullogók, hanem az élenjárók közé tartozott.

Történelmi távlatból tekintve megállapítható, hogy az önálló magyar felsőoktatás megmaradását a románok átmeneti taktikai lépésnek tekintették céljaik elérése érdekében, ami sikerhez vezetett, amikor Észak-Erdélyt visszacsatolták Romániához. Ezután csak várták, illetve keresték az alkalmat a magyar egyetemi oktatás bekebelezésére.

Márton Áron, Erdély római katolikus püspöke ezt a folyamatot igen jól látta, és aggódó jóindulattal hívta fel a BTE első rektorának figyelmét: *„Csögör, kérem, maga tényleg azt hiszi, hogy az önálló magyar egyetem sokáig megmarad? Magukat megszedítette az a négy év, amit Észak-Erdélyben éltek, és ezért nem látnak elég tisztán. Hogy mit várhatunk a jövőtől, azt csak mi tudjuk, akik Dél-Erdélyben élünk.”*

Az első aggasztó jelek 1949 novemberében jelentkeztek, amikor Csögör Lajos és Balogh Edgár rektorokat, majd néhány kolozsvári magyar egyetemi tanárt letartóztattak, és koncepciós perekben hosszabb idejű szabadságvesztésre ítélték. Magától értetődően Csögör Lajos fogorvosprofesszor letartóztatását a románok rögtön kihasználták a magyar fogorvosképzés megszüntetésére. A Bolyai Egyetem 10 éves jubileuma alkalmával (1955) az elítélteket teljesen rehabilitálták, felmentették a vádak alól, és visszanyerték állásukat, katedrájukat. Dicséretes módon Csögör professzornak nem kis erőfeszítés és utánajárás árán tíz évi (1951–1960) szünet után sikerült újraindítania a magyar nyelvű fogorvosképzést.

Az önálló erdélyi magyar felsőoktatás elleni össznemzeti támadást, valószínűleg az '56-os magyar forradalom okozta félelem-rettegést követő megtorlás igénye indította el. A vihar előtti csendes esztendőt követő 1958, a magyarságot tekintve igen kedvezőtlenül indult, és a folytatás sem lett jobb. Január elején elhunyt Groza Péter államfő, aki létrehozta, életben tartotta és oltalmazta az önálló magyar felsőoktatást az újból Romániához csatolt Észak-Erdélyben.

Ezt követte február végén a külpolitikában hihetetlenül naiv, nagyon hozzá nem értő Kádár Jánosnak és hasonszórú elvtársainak katasztrofális romániai látogatása, mely

végleg megpecsételte az önálló erdélyi magyar egyetemek sorsát. Kádárék ekkor köszönték meg a román elvtársaknak Nagy Imre és társainak nyújtott „önzetlen” porkoláb-szolgáltatást, és a magyar kisebbség sorsát az etnikai türelmetlenséggel bőven megáldott többségi nemzetre bízták. Egyidejűleg a megszületett Kádári-doktrina szerint: „*Nem idegesítjük a román elvtársakat*” az erdélyi magyarság érdekképviselésével.

Az '56-os magyar forradalom miniszterelnökének és társainak 1958. júniusi kivégzését a románok úgy értelmezték, hogy szabad kezet kaptak a forradalommal rokonszenvező magyar személyek hihetetlenül kemény megbüntetésére. A katonai törvényszék szinte futószalagon hozta a hosszú időre kiszabott szabadságvesztéssel járó ítéleteit, sőt több mint 10 halálos ítéletet is végrehajtottak, annak ellenére, hogy Erdélyben semmilyen rendszer- vagy államellenes cselekedet nem történt. Teljesen ártatlan beszélgetéseket államellenes szervezkedésnek minősítve, koholt perek által félemlítették és bélyegezték meg a magyar lakosságot.

A marosvásárhelyi magyar diákságot az '56-os megtorlás kevésbé sújtotta azáltal, hogy kb. fél tucat hallgatót kizártak az intézetből (exmatrikulálták), azonban néhány éven belül mindannyian orvosi diplomát szereztek. Kolozsvárott a megtorlás sokkal durvább volt, ott hosszú idejű börtönre, kényszermunkára ítélték a magyar egyetemistákat, akik közül az emblemikus személyiségű Páskándi Gézátt kell külön megemlíteni. Az „i-re a pontot” a szovjet hadsereg kivonása tette fel, ekkor a román politikai vezetés nagy biztonsággal dönthetett az önálló magyar egyetemi oktatás felszámolásáról.

A Bolyai Tudományegyetemet alapító román politikusok, I. Mihály király államfő, Groza Péter miniszterelnök és Stefan Voitec oktatási miniszter mind eltávoztak a politika színteréről, és a tisztségüket átvevők nem tartották szentírásnak az itt felsorolt elődeik alkotta törvényeket, dekrétumokat. A magyar felsőoktatás felszámolásának, bekebelezésének forgatókönyve néhány hónap alatt készült el, és 1959 tavaszán, március hónapban kezdetét vette a megvalósítás. Először Kolozsvárott, majd Marosvásárhelyen indult el az össznépi támadás a különálló magyar egyetemek ellen. A kommunista párt és kormány kiválasztott vezetőinek jelenlétével az egyetem, illetve az intézet az összes oktatójának és hallgatóinak részvételével a magyar és román egyetemek egyesítésének, illetve a román nyelvű orvoscépzés Marosvásárhelyen való meghonosításának hihetetlen előnyeiről akarták a szirének hangján meggyőzni a megjelenteket, és azt el is fogadtatták. Ha az emlékeim nem csalnak, akkor erről Marosvásárhelyen, a Kultúrpalotában lezajlott, rengeteg aggodalmat kiváltó kétnapos értekezletről Szerémy Lajos urológus adjunktus fogalmazta meg röviden, ám velősen, annak lényegét és jellegét, miszerint: „*tapsolni mentünk az akasztásunkra*”.

A román kommunista államhatalom a leghatározottabban ragaszkodott az önálló magyar egyetemi oktatás megszüntetéséhez, a megfelelő román intézményekhez való csatolásához, alárendeléséhez és ez ellen nem tűrt meg semmi ellenállást, ellenvéleményt. A csekély számú ellenérzést nyilvánító személyt magyar nacionalista vádjával illették, és a büntetés sem maradt el. Szerémy Lajost és nejét áthelyezték Szatmárnémetibe. Kóródy Ferenc nyelvtanár és művészeti vezetőt hosszú idejű börtönbüntetéssel

sújtották a semmiért. A Bolyai Egyetem két neves egyetemi tanára végül az öngyilkosságba menekült. Ekkor tapinthatóan érezni lehetett a leplezetlen románosítást, melyet az ún. szocialista rendszer, elsőrendű feladatának tekintett.

Marosvásárhelyen ezt a folyamatot lassabban, de hasonló elszántsággal és nem kis furfanggal valósították meg, azt állítva, hogy az oktatás párhuzamosan kétnyelvű lesz. A valóságban már a kezdetektől háttérbe szorult a magyar oktatás, ugyanis csak az előadásokat lehetett magyarul tartani, és 1962 óta a gyakorlati órákon kötelezően a román nyelvet kellett használni. A magyar beteg és a magyar diák csak románul társaloghatott a gyakorlatokon. Természetesen csak román anyanyelvűek oktathatták a román diákokat, ugyanakkor a magyar hallgatók előadását megtarthatta olyan román oktató is, aki soha nem járt magyar iskolába. Ez volt a „trójai faló”, így lehetett gyorsan megváltoztatni az egyetem jellegét, betelepítve jelentős számú fiatal román oktató orvost, akik esetenként rekord gyorsasággal tudtak karriert elérni. Ennek eredménye, hogy elsősorban a középszerű karrieristák vállalták a „honfoglalók” szerepét Marosvásárhelyen, ahol 1962-ig a kórlapok írása és a betegdokumentáció is magyar nyelven történt. Szájhagyomány szerint volt olyan román kolléga, aki Kolozsváron mint adjunktus ült be a gépkocsiba és Marosvásárhelyen docensként szállt ki, majd rövid időn belül kinevezték professzornak a hozzáértő tartományi párttitkár döntése alapján. A románosítás állami és párt- (kommunista) feladat volt, mely nem tűrt semmilyen ellenállást a Ceausescu-korszakban.

Marosvásárhelyen 55 évvel ezelőtt (1962 őszén) bevezetett (kierőszakolt) román nyelvű oktatás teljesen elfogadható lett volna. Sajnálatosan ez a bővítés a jól működő magyar nyelvű képzés visszaszorításával és nem valós fejlesztéssel történt azáltal, hogy a magyar hallgatók számára az előadások anyanyelvükön folytak, ezzel szemben a gyakorlatuokon románul beszéltek. Nyelvészek szerint ez a lehető legrosszabb oktatási forma a minőség és a mennyiség tekintetében. De ennek semmi jelentőséget nem tulajdonítottak, hiszen az elsődleges cél az első számú „Vezető” (N. C.) tervei szerint az ún. homogenizálást akarták megvalósítani, az egy nemzetiségű államot, és ezáltal véghezvinni a magyar nyelvű felsőoktatás felszámolását. A diktatúra bukása idején Marosvásárhelyen a magyar oktatók és diákok aránya 30%, illetve 20% alá csökkent, és a magyar nyelvű oktatás valós veszélyben került. Az 1989. decemberi forradalom során a „*Kárpátok Géniusza*” és neje kivégzése és rendszerük megbuktatása után a demokratikus átalakulástól az erdélyi magyarság joggal remélte, hogy újra kézbe veheti felsőoktatása irányítását. Sajnos a többségi nemzet ehhez sem akart kezet nyújtani. Apróbb eredményeken kívül nem tette lehetővé az önálló erdélyi magyar felsőoktatás részleges vagy teljes helyreállítását. A lényeg nem változott, maradt a magyarság másodlagos állampolgár-jellege, minden megy előre, mint a gőzhenger, csak a csomagolás változott. Bámulatra méltó ügyességgel céljuk érdekében mindig megtalálják a „*törvényszerű megoldási trükköket*”, amelyekkel a magyarság visszaszorítását, majd eltűnését akarják elérni, ahogy ez az ország német és zsidó lakosságával már megtörtént.

Történelmi távlatból tekintve az önálló magyar felsőoktatás megszüntetése nemzet- és szakmapolitikai érdekeket szolgált. A nemzetpolitikát tekintve a cél, az alkotmányban is megfogalmazott, nemzetállam létrehozása. Szakmapolitikai téren az ún. népi demokratikus egypártrendszer által 1948-tól felgyorsított és megnövelt képzés által fiatal román szakembereknek kellett karrierlehetőséget biztosítani. Ezt legkönnyebben a meglévő magyar orvosképző intézet elrománosításával lehetett megvalósítani, amely egyszerre szolgálta ki a fent említett kettős politikai érdeket.

Nem áll szándékunkban a MOGYI 1962 utáni elrománosítási folyamatát ismertetni. Az érdeklődőknek ajánljuk a magyar nyelven megjelent két közel azonos című könyvet: „*A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos és gyógyszerészképzés 50 éve, illetve 70 éve*”, valamint Szöllösi Árpád: „*A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem 1945–2005*” címmel kiadott munkáját.

Sajnálatosan a román nyelvű oktatás bevezetése MOGYI fakultásain – a hangzatos ígéretésekkel szemben – nem csökkentették, hanem inkább növelték a két nép között meglévő ellentéteket, ellenérzéseket. Az egyesülés helyett bekebelezés történt, döntően a másodlagos képességű karrierista szakemberek beáramlása által. A fiatal elit román szakemberek legszívesebben a meglévő román intézetekben (Bukarest, Kolozsvár, Jászváros, Temesvár) óhajtották az egyetemi pályájukat megvalósítani, ugyanis legtöbbjüknek Marosvásárhely (akkor még 85–90%-os magyar város) csak átmeneti kényszermegoldásként jött szóba. Ennek eredményeként az intézmény minőségi teljesítménye romlott, és ezen a „cégéta” átfestése sem segített. Hiába kapott egyetemi rangot 1991-ben, és vette fel a MOGYE (egyetem) nevet, sajnos most is a kullógók között találjuk. Ezt szóban, 2006-ban az intézmény megalakulásának 60. évfordulóján az akkori rektor elismerte, ígéretet tett és fogadkozott a jelentős javulásra, de az „*ígéretések földjén*” senkit nem lepett meg, hogy ez is csak egy meg nem valósult ígéret maradt.

Marosvásárhelyen a magyar nyelvű oktatás hátrányos megkülönböztetése sokkal markánsabb, mivel nem engedélyezték a különálló magyar tanszékek, karok létesítését, a törvény adta lehetőségek ellenére. Kolozsvárott viszont a BBTE-n a magyar felsőfokú szakemberképzésnek kevesebbszer tesznek keresztbe. Az önálló magyar tanszékek és karok létesítése által a magyar nyelvű oktatás is sokkal jobban működik.

Valószínűleg ez is hozzájárul, hogy a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem a nemzetközi rangsorolás szerint a legjobb román egyetem. Sajnos a MOGYE ettől messze elmarad, hiszen a 13 orvos- és gyógyszerészképző hazai egyetem rangsorában a 12-ik és a 8. helyi között az utolsó helyre szorult. Tehát lenne rengeteg hasznos tennivaló, ahelyett, hogy állandóan a magyarság háttérbe szorításával, zaklatásával foglalkoznának. Ha csak az egészségügy területére tekintünk, hamar megállapítható, hogy az ország a kullógók közé tartozik Európában. Koraszülött- és gyermekhalandóság, kórházi fertőzések, a védőoltások, hepatitis C, tuberkulózis gyakoriságát illetően Romániában jelentősen rosszabbak a mutatók, mint az Európai Unió többi országában. Meglátásunk szerint ezen valós nehézségek megoldása, mérséklése minden állampolgár előnyére válna. A vég

nélküli álproblémákkal, a magyarság állandó hergelése (zászlók, feliratok, himnuszok, kényszerű ünnepek stb.) nagy valószínűséggel nem old meg semmit. Talán csak ürmöt szór a románok „nagy egyesülés” iránti örömebe, hiszen azóta is állandóan rettegnek az akkor létrejött „Nagyrománia” területi egységéért. A területvesztés részben már megtörtént 1940-ben, amikor Besarábiát, Bukovinát és Dél-Dobruzsát elcsatolták Romániától.

A meglehetősen lehangelő hírek volt Alma Materünk átalakulásáról nem sok örömet nyújtanak számunkra, de a remény mindig létezik, hogy ez a két szomszédos, illetve sok helyen együtt élő nemzet kibékül, egymásra talál. Remélhető, hogy újra lesznek Groza Péterhez hasonló gondolkodású és képességű politikusok, akik a két együttélő nép megbékélése érdekében, mindkét nép javát szolgáló tettekkel a múlt kölcsönösen vélt vagy valós sérelmeire gyógyírrel szolgálhatnak. Sajnos jelenleg ennek az esélye nagyon kevés, de nem kizárt, hiszen a napjainkban kibontakozó népvándorlás mindkét népet egyformán veszélyezteti. A kibékülést és az összefogást lehet, hogy a most induló, tornádószerű, Európán kívülről jövő tömeges menekültáradat fogja meghozni vagy kikényszeríteni a Kárpát-medence együttélő népei számára. Addig is kapaszkodónak marad a madáchi intelm: „...ember: küzdj és bízva bízzál!”



Marosvásárhely, Orvos- és Gyógyszerészeti Egyetem Központi épülete



Marosvásárhely, Sebészeti Klinika (régi)



Marosvásárhely, Új Klinikai Kórház (Sürgősségi)

Irodalomjegyzék

- BARABÁS B. és PÉTER M. és, PÉTER H. M. *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve: Adatok, emlékezések*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 1995.
- BÁRÁNYI L. I. *Sokaknak világitottunk*. Temesvár: Excelsior Art Kiadó, 2009.
- BISZTRAI Gy. és SZABÓ T. A. és TAMÁS L. *Erdély magyar egyeteme: Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története (1941)*. http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/3.4.4/erdelyi_egyetemi_gondolat.pdf
- BRASSAI Z., „Jubilált a marosvásárhelyi orvos- és gyógyszerészképzés”, *e-Népűjság*. ro 2015. 06. 05.
- CSÖGÖR L., „Lapok a Bolyai Egyetem történetéből”, *Erdélyi Figyelő* (1990–92).
- GAAL Gy., „A magyar egyetemi oktatás Erdélyben”, *Erdélyi Múzeum* (1997/3–4). <http://erdelyimuzeumfolyoirat.adatbank.transidex.ro/index.php?cid=256>
- GAAL Gy. *Kis kolozsvári egyetem történet*. http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/3.4.4/gaal_kolozsvari_egyetemtortenet.pdf
- GÁBOR D., „Apáthy István élete és munkássága”, *Művelődés* (Kolozsvár) 59 14. ápr. (2006): 25–27.
- H. von KLAUSENBURG., *Magyarellenes atrocitások Erdélyben és Romániában: 1784–1956*. <http://www.corvinuslibrary.com/atroc/klausen.pdf>
- LÁZOK J. és VINCZE G. *Erdély magyar egyetem 1944–1949*. I. kötet, *Csőgör Lajos emlékirata. Dokumentumok 1944–1945*. Marosvásárhely: Custos kiadó, 1995. 246.
- LÁZOK J. és VINCZE G. *Erdély magyar egyeteme 1944–49*. II. köt. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 1998, 240.
- MAROS T., „Visszaemlékezések a háborús Kolozsvárra I”, *Átalvető*, 2007. március, 37.
- MAROS T., „Visszaemlékezések a háborús Kolozsvárra II”, *Átalvető*, 2007. június, 38.
- NAGY L. *Életünk kórtörténete*. Csíkszereda: Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2008.
- NAGY L. *Múló évek sodrásában*. Sepsiszentgyörgy: Charta Kiadó, 2010.
- OBÁL F. *Erdély és az orvostudomány szolgálatában: Emlékeim a kolozsvári és marosvásárhelyi magyar nyelvű orvosképzésről (1940–1953)*. Csíkszereda: Státus Könyvkiadó, 2003.
- PÁL-ANTAL S. és SIMON Zs. *Téremtő életek marosvásárhelyi személyiségek: Tanulmányok*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2011.
- PÉTER M., „A marosvásárhelyi orvos és gyógyszerészképzés előzményei, 60 éves működésének főbb eseményei és jelen gondjai”, *Debreceni Szemle Új folyam* 14, 1. sz. (2006): 104–117.
- PÉTER M., Csőgör Lajos (1904–2003.) in *Téremtő életek – marosvásárhelyi személyiségek*, szerk. PÁL-ANTAL S. és SIMON Zs. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, , 2011, 173–186.
- PÉTERFFY A. és MTSAI. *Dr. Péterffy Pál egyetemi előadótanár élete és munkássága 1904–1984*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadó, 2010, 76.

- PÉTERFFY Á., „A tordai csata és a Kolozsvári Magyar Egyetem”, *Új Kéve* 18, 1. sz. (2010): 27–30.
- PÉTERFFY Á., „Dr. Péterfy Pál emlékére”, *Orvosi Hetilap* 146, 8. sz. (2005): 382–383.
- PÉTERFFY Á., *Az erdélyi magyar sebészképzés*, in *A Magyar Sebészeti Társaság elmúlt tíz éve 2006–2016*. szerk.: LUKÁCS Géza, Debrecen: Alföldi Nyomda Zrt., 2016. 109–149.
- SZABÓ B. és SZILÁGYI T. és LŐRINCZI Z. és SIPOS E. és SZATMÁRI Sz. és PÁVAI Z. és FRIGY A. *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 70 éve*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2015.
- SZÖLLŐSI Á. *A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem 1945–2005*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 1995.
- SZÖLLŐSI Á. *A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem 1945–2005*. Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2009.
- TANKÓ A. és PÉTER M. *Generich Antal emlékkönyv születésének 150. évfordulója alkalmából – Adatok a romániai magyar orvosok és gyógyszerészek munkásságából*. Marosvásárhely: Az Erdélyi-Múzeum Egyesület Orvostudományi Szakosztálya, 1994.
- UDVARDY F. *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1990–2009*. <http://udvardy.adatbank.transindex.ro/index.php?action=nevmutato&nevmutato>
- VINCZE G. *Fejezetek a kolozsvári magyar egyetem történetéből*. http://www.oocities.org/erdelyilobby/htm/vg_boly.htm
- VINCZE G. *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944–1989*, Budapest: Teleki László Alapítvány, 1994.

APPENDIX

*A marosvásárhelyi orvos- és gyógyszerészképző felsőoktatási intézmény
rektorai*

Az alapítástól (1945) eltelt 72 év alatt 12 rektor és egy tanulmányi igazgató irányította első számú vezetőként ezt az intézményt. A nyolc magyar rektor az első 39 tanév folyamán (1945-1984 között) és az öt román rektor 1984-től napjainkig (33 év) vezette az intézményt, amelyet ez idáig három névvel illettek.

Az első három év során 1945–48 között a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Marosvásárhelyen működött orvosi fakultása. Az 1948-as kommunista tanügyi reformmal szovjet mintára országosan létrehozták az Orvosi- és Gyógyszerészeti Intézet (OGYI) névvel felruházott, az egyetemek kebléből kiszakított önálló intézményeket, melyek 1991-ben – a Nyugat felé fordulás jeleként – a nagyobb nimbuszt sugalmazó „Egyetem” megjelölést kapták (OGYE).

Tanulmányunkban elsősorban a magyar „Rector Magnificus” személyiségekkel óhajtunk foglalkozni, akiknek az életrajzi adataik mellett, személyes élmények alapján is szeretnénk vezetői tevékenységüket értékelni. Ehhez igen jó támaszt, segítséget nyújt a csodálatra (irigylésre is) méltó, igen kiváló tollal megáldott Nagy Lajos barátom, volt iskola és egyetemi diáktársam, aki „*Életünk körtörténete*” című könyvében személyes tapasztalatai alapján értékeli volt rektorainkat. Az Ő véleményét vetjük össze a saját emlékeinkkel fél évszázadot meghaladó távolságból, a szubjektivitás lehetőség szerinti elkerülésével.

Rektorok időrendi sorrendben	
Magyar rektorok (1945–1984 között)	Román rektorok (1984–2017-ig)
Csögör Lajos 1945–1949 és 1964–1967	Bancu Victor Emilian 1984–1989
Feszt György 1949–1952	Pascu Joan 1989–2000
Székely Károly 1952	Sabau Marius Anton 2000–2004
Andrer Zoltán 1952–1953	Copotoiu Constatin 2004–2012
tanulmányi igazgató	Azamfirei Leonard 2012-napjainkig
Andrásosfzky Tibor 1953–1964	
Puskás György 1967–1976	
László János 1976–1984	

**Csögör Lajos**

Nagysármás, 1904. március 18.–Budapest, 2003. július 8.

Rektor: 1945–1948 BTE, 1948–1949 MOGYI,

1964–1967 MOGYI

Erdélyben, Nagysármáson, a Mezőségeen született. Középiskoláit a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban végezte, egyetemi tanulmányait Szegeden kezdte, és Kolozsvárt fejezte be. 1935-től a Bethlen Kollégium iskolai fogorvosa, 1940 őszén átköltözik Kolozsvárra, ahol tanársegéd, majd egyetemi tanár (1944) a Ferenc József Tudományegyetem fogászati tanszékén. Tanszékvezető professzor az 1945-ben alapított Bolyai Tudományegyetem Marosvásárhelyen működő fogorvosi tanszékén, illetve karán (1948). Doktor docens (1960), majd 1965-től, doktorandus vezetőként számos tudományos értekezést sikerült megvalósítania. A hazai orvosi akadémia vezetőségi tagja (1969), a Szocialista Munka Hőse (1971), érdemes orvos (1972), majd 1973-ban nyugdíjazták.

A második világháború során, Kolozsvár szovjet csapatok általi elfoglalása után, Kolozs megye alispánja s a Magyar Népi Szövetség (MNSZ) egyik vezetője volt. Az egyetem szervezőbizottságának elnöke, 1945-től 1948-ig a Bolyai Tudományegyetem, majd 1948–49-ben és 1964-től 1967-ig a marosvásárhelyi OGYI rektora; e tisztségeiben sikerült mindkét intézményt a korszerű magyar tudományosság hazai központjaivá fejleszteni. Több ízben nemzetgyűlési képviselő. 1949 őszén teljesen alaptalanul, koncepció vádak alapján börtönbe zárják, majd 1955-ben felmentik az összes vádat illetően, rehabilitálják és visszakapja tanszékét. Csodálatos módon a hatéves elzárása nem törli meg élet- és munkakedvét. Hosszas és kitartó erőfeszítés, utánajárás árán sikerült 10 éves (1951–1960) kényszerszünet után újraindítani a magyar nyelvű fogorvosképzést Marosvásárhelyen. Második rektorsága idejét beárnyékolja az intézet elromosítását irányító prorektoralal való meglehetősen reménytelennek tűnő „iszapbirkózás”. Valószínűleg megkönnyebbülést eredményezett, hogy családi okok miatt 1967-ben lemondhatott a rektori tisztségről, és teljesen a szeretett szakmájával foglalkozhatott. Nyugdíjba vonulása idején (1973) újabb próbálkozás történt a marosvásárhelyi fogorvosképzés felszámolására, amikor 3 éves fogászottató szakiskolává akarták azt visszaminősíteni. Ezen törekvést a határozott ellenkezés révén sikerült elkerülni.

Széles körű tudományos érdeklődése és tevékenysége felölelte a fogorvoslástan majd minden területét. Országosan elsőként kiváló eredménnyel alkalmazta a fluor ivóvízben való adását, a fogszuvasodás megelőzésében. Az igen változó sors hosszú élettel áldotta meg, így papírra vethette élettörténetét, emlékeit az utókor számára.

Csögör Lajos professzor valóban korszakalkotó, soha el nem felejthető, meghatározó szerepet vállalt Erdélyben a magyar nyelvű egyetemi szintű oktatás a kisebbségi sorban való megtartása és fejlesztése érdekében. Ennek ékes bizonyítéka, hogy nyug-

díjazása után is folytatódott a diktatórikus hatalom részéről az állandó megfigyelés, és rendszeresen visszatértek az értelmetlen zaklatások. Ennek eredménye lett, hogy az emeritus professzor szeretett szülőföldje végleges elhagyására kényszerült, és Budapesten telepedett le, ahol 99 éves korában hunyt el, a budaörsi Új temetőben helyezték örök nyugalomra.



FESZT GYÖRGY

Kolozsvár, 1889. április 13.–Marosvásárhely, 1952. január 7.
Rektor: 1949–1952. MOGYI

Kolozsvár szülőtte, ahol 1912-ben orvosdoktori oklevelet szerzett a Ferenc József Tudományegyetemen. 1913-tól egyetemi tanársegéd, de 1919-ben átmenetileg megszakad az egyetemi karriere, és röntgen szakorvos szülővárosában, majd 1941-től a röntgendiagnosztika előadótanára a Kolozsvárra visszatért magyar egyetemen.

1945-ben követi a Bolyai Tudományegyetem orvoskárát Marosvásárhelyre történő, kikényszerített áttelepülése során. Tanszékvezető egyetemi tanár a Radiológiai Klinikán és az orvosi fakultás dékánja, majd 1949 őszén az alaptalanul megvádolt és bezárt rektor (Csögör Lajos) tisztségét kényszerült átvenni. Nagy biztonsággal állítható, hogy idősebb Feszt György professzor volt a marosvásárhelyi orvostudományok hőkorszakának és életben tartásának egyik szürke eminenciása, aki helyett a tettei beszélnek. A „fokozódó” osztályharc és legvadabb sztálinizmus idején sikeresen vezette a zsenge korú intézetet (OGYI), megőrizve rektor elődjének alkotó, összetartó szellemiségét.

Kiváló klinikát alapító szakember, eredményes oktató, az állandóan és jelentősen változó, legtöbbször kedvezőtlen körülmények ellenére rendszeresen jelennek meg közleményei. „Az orvosi röntgentan elméleti alapismeretei” című, 1948-ban megjelent tanácskönyve nagy jelentőséggel bírt az erdélyi magyar orvos- és továbbképzés tekintetében. Korai halálában (62 évesen) valószínűleg közrejátszott a radiológia kialakulására jellemző sugárártalom. Kolozsvárra a Házsongrádi temetőben helyezték örök nyugalomba.

Feszt György elhunytá után, 1952-ben, átmenetileg részben Székely Károly (1913–1996) a biológiai professzora, illetve hasonló jelleggel és ideig (1952–53), tanulmányi igazgatóként Ander Zoltán (1917–1994), az igazságügyi orvostan tanszékvezető tanára irányították az intézetet, elkerülve minden nagyobb baklövést.

**SZÉKELY KÁROLY**

Gyergyóújfalu, 1913. szeptember 4.–Marosvásárhely, 1996. október 5.

Rektor: 1952. MOGYI

Marosvásárhelyen a Római Katolikus Főgimnáziumban érettségizett. Egyetemi tanulmányait Iaşiban kezdte el, majd átiratkozott a Ferenc József Tudományegyetem Orvosi Karára, ahol 1942-ben megszerezte az orvosi oklevelet. Ugyanott a Szövettani és Fejlődéstani Tanszék tanársegéde lett. A rontszolgálat és hadifogság után hazatért. 1947-től az OGYI Orvosi Karán a Szövettani és Fejlődéstani Tanszéken adjunktus, 1948-ban kinevezik a biológia előadótanárának, és 1952-től nyugdíjazásáig (1977) a biológia tanszékvezető professzora. Igen rövid ideig, átmeneti jelleggel, 1952-ben a MOGYI rektora.

A jobb sorsot érdemlő Székely Károly, aki pályakezdőként gyakornok, majd tanársegéd volt Kolozsvárott a Krompecher István professzor vezetete intézetben. Sajnálatos módon egyetemi tanársága első idején ismeretei és meggyőződése ellenére kénytelen volt a Sztálin által elfogadott, engedélyezett és megkövetelt (teljesen tudománytalan) szovjet biológiával tölni, mételyezni a fiatal orvospalántákat.

Amikor Nagy Lajos kollégánk a '70-es években tanácsért fordult hozzá a körzetében halmozottan előforduló fejlődési rendellenességek miatt a professzor válassza egyértelmű volt: „Sajnos mi nem foglalkoztunk humángenetikával. Látja, kérem, ez jelenti azt, hogy engem 20 éven keresztül arra kényszerítettek, hogy ápoljam a szovjet-román barátságot.” „és tette ezt meglehetősen nagy „hozzáértéssel”.

Családot nem alapított és Marosvásárhelyen, 83 éves korában hunyt el.

**ANDRÁSÓFSZKY TIBOR**

Kolozsvár, 1914. július 31.–Marosvásárhely, 1978. május 27.

Rektor: 1953–1964. MOGYI

Orvosi tanulmányait Bukarestben kezdte el, és 1942-ben Kolozsvárott fejezte be. Klinikai gyakornok, majd 1945-től tanársegéd a Miskolczy professzor vezetete kolozsvári Ideggyógyászati Klinikán, ahol az idegsebészettel foglalkozott, és jó hírnevet szerzett. Aktívan közreműködik a román Vörös Kereszt Koreában működő kórház tevékenységében (1951–52). Ezután orvosi karrierje felgyorsult, 1954–1974 között tanszékvezető egyetemi tanár a MOGYI Idegsebészeti Klinikáján. Ezt megelőzően 1953-ban kinevezik az intézet rektorának, és ez idáig ő volt leghosszabb ideig (11 év) a „Rector Magnificus”.

Az egyik professzor- és rektortársa szerint tehetséges, kiváló idegsebész, jó szervező, aki sokat tett az intézet előrelépése, a fejlődése érdekében. Ekkor épült fel az első korszerű diákokthoz, a laboratóriumok fejlesztése, raktárként használt fedett lovarda sportcsarnokká való átépítése. Mindezek ellenére a vélemények rektori tevékenységét illetően egybehangzóan negatívak. Elsősorban a MOGYI elrománosítása során szükségtelenül túlteljesítő szerepe miatt. Nagyon sajnálatos, hogy a kiváló képessége és igen kedvező lehetőségek ellenére nem az idegsebészet, hanem a rektori tevékenységével akart valami maradandót létrehozni, amivel túllőtt a célon, amikor túl sok román orvosnak biztosított egyetemi karriert Marosvásárhelyen.

Egyetlen példaként 1962 után, 1-2 év alatt a Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikára 10 (tíz) fiatal román orvost helyeztek át. Ekkor Romániában az állásokat versenyvizsgával lehetett megszerezni. Ugyanazon évi verseny során a 8 kórházas Máramaros tartományban a meghirdetett 25 kórházi állásból csak kettő volt az igen közkedvelt szülész-nőgyógyász. Ezért, csak az a román orvos nem próbált szerencsét Marosvásárhelyen versenyvizsga mellőzésével, akinek nem jutott az eszébe. A 10 válogatottan betelepített, román nőgyógyász orvos közül csak kettőnek sikerült jelentősebb egyetemi karriert elérni, annak ellenére, hogy a klinika 1983-ban kettéoszlott, és így a vezető oktatók száma jelentősen emelkedett. Ez a tény is azt igazolja, hogy Andrásosfzky rektorsága idején a túlbuzgóság során nem a minőségen volt a hangsúly, hanem a gyorsaság és a mennyiség kapott elsőbbséget, de csak a kiválasztottak számára.

Valószínűleg azt hitte vagy remélte, ha túlliheti a román elvárásokat, akkor a mindenható párt még évekkel (évtizeddel) meghosszabbítja az általa kedvelt és megszokott rektoroskodást. Nagyot tévedett, amikor azt hitte, hogy nem neki osztották le a lenini megnevezés szerint a „hasznos idióta” dicstelen szerepét. Amikor a „*mór megtette kötelességét*” 1964-ben, óhaja ellenére búcsúznia kellett a rektori széktől. Miskolczy professzor távozása után (1964), mint tanszékvezető utóda, csak két évig sikerült megőriznie a „*Miskolczy-éra*” jellegzetes háromklinika egységét, mely 1966-ban megszűnt. Ekkor a volt rektornak, az idegsebészet professzorának, nem állt módjában megvalósítani, hogy egy tehetséges Miskolczy- tanítvány legyen az idegklinika tanszékvezetője, hanem egy Kolozsvárról meghívott román ideggyógyász foglalta el a katedrát.

Andrásosfzky professzor 1974-ben nyugdíjba vonult, majd 64 éves korában hunyt el, és a kolozsvári Házsongárdi temetőben helyezték végső nyugalomba.

Andrásosfzky Tibor után újra Csőgör Lajos lett a MOGYI rektora (lásd: korábban).



Puskás György

Algyógy, 1911.–Marosvásárhely, 2004.

Rektor: 1967–1976. MOGYI

Hunyad megyében, a Maros folyó völgyében fekvő, gyógyvízéről híres Algyógyon született. Sepsiszentgyörgyön, a Székely Mikó Kollégiumban érettségizett (1928). Orvosi tanulmányait a franciaországi Montpellier-ben kezdte el, majd Kolozsvárott 1934-ben szerezte meg az orvosi oklevelét. A Kolozsvári Református Diakonissza Kórház alorvosa. Debrecenben díjtalan egyetemi gyakornok, ahol gyermekgyógyász szakképesítést szerez. Egyetemi tanársegéd Kolozsvárott a Ferenc József Tudományegyetemen (1940–45). 1945 őszén követi az új Bolyai Tudományegyetem Marosvásárhelyre kényszerített orvoskarát, ahol adjunktus, 1948-tól tanszékvezető a Gyermekgyógyászati Klinikán, egészen nyugdíjba vonulásáig (1981). Végigjárta az egyetemi ranglétra összes fokozatát. Klinikavezető professzor, az orvostudományok doktora (1956), dékán (1951–60), prorektor (1956–67), majd a MOGYI rektora (1967–1976). Legjobb képességével sikeresen fáradozott az intézetet az erdélyi magyar orvostudomány központjává fejleszteni. A Román Orvostudományi Akadémia tagja. Érdemes orvos és egyetemi tanár. A Semmelweis Emlékérem kitüntette (1994). Az újraalakult EME Orvostudományi Szakosztályának választott elnöke 1990–94 között.

Tudományos tevékenysége jelentős, és ez alapján az Európai Gyermekpulmonológiai Társaság Elnökségi Tagja. Igen nagyra értékelhetők az 1950-es években írt és többször kiadott, hiányt pótló magyar nyelvű egyetemi jegyzetei.

Kiváló szakember, nagy tudású gyermekorvos. Rektorsága idején – nem sok sikerrel – próbálta fékezni az intézet románosítását. A sok dicséző szó mellett megemlítendő, hogy magas fokú empátiája néha cserbenhagyta, főleg amikor a kommunista diktatúra találó kifejezésével élve: „*fokozódott a helyzet*”.

Nagy Lajos barátunk írta, hogy exmatrikulálásakor fordult hozzá segítségért, de még jó szót sem kapott, mondván: „megérdemli a sorsát”. Valami hasonló játszódott le a legvadabb sztálinizmus idején: egyik kebelbeli orvos-barátja érdeklődött a dékán elvtársnál, várható sorsáról. A válasz röviden: „*hivatalos személyként titoktartás kötelez*”. Ekkor kapta meg ez az orvos kolléga (ex-barát) az élete végéig tartó „*sar-komáját*”, és nemsokára a MOGYI-tól a felmondó levelet is. Puskás professzor családjában történt temetéséről való távolmaradásáról már iskolás koromban értesültem, de soha nem vettem nagydobra.

A XX. század viharaiiban változó időkben, változó emberekkel találkozhattunk, és ez alól Puskás professzor sem kivétel. Kortársaimmal beszélgetve elismeréssel állapítottuk meg, hogy a marosvásárhelyi magyar orvos- és gyógyszerészképzés, valamint továbbképzés terén végzett munkásságáért elnyert díjak, elismerések méltó helyre kerültek.

Marosvásárhelyen, 93 éves korában hunyt el, és az ottani református temetőben tért végső nyugalomra.



LÁSZLÓ JÁNOS

Tövis, 1925. február 21.–Marosvásárhely, 2011. március 4.
Rektor: 1976–1984. MOGYI

A Nagyenyed és Gyulafehérvár között lévő Tövisen, (Alsó-Fehér megye) született. Középiskoláit a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban és a dési II. Rákóczi György Főgimnáziumban végezte. Orvos-doktori oklevelet a MOGYI Közegészségtani Karán 1951-ben szerezte meg. Már hallgató korában bekapcsolódott a bakteriológiai, illetve mikrobiológiai tanszék munkájába és a legendás hírű Putnoky Gyula professzor munkatársa volt. Végigjárta a sikeres orvosegyetemi életpálya minden lépcsőjét, és teljesen megérdemelten lett 1960-ban tanzévezető egyetemi előadó-tanári, majd 1970-től professzori rangban, nyugdíjazásáig, 1976–1984 között volt a MOGYI utolsó magyar rektora.

Dicséretes módon, lehetőség szerint fékezte a románosítást, valamint messzemenően gátolta az elvtelen előnyszerzés (csalás) összes megnyilvánulását. Távozása után mindezek szélesen zöld utat nyertek, teljes gőzzel dübörgött a ceausescui homogenizálás, a karrieristák újra teret kaptak, és alaposan kibontakozott a nepotizmus is.

Kiváló oktatói tevékenysége mellett, nemzetközileg is elismert és jelentős a tudományos kutató-munkája, amely felöleli a bakteriológia és vírustan számos területét. Foglalkozott kísérletes daganatkutatással is. Legjelentősebb kutatásait a fertőző májgyulladás vírusainak vizsgálata, tenyésztése, oltóanyag előállítás és kikristályosítása eredményezték. Az utóbbit illetően a közlési nehézségek miatti késés – kísértetiesen hasonlóan, mintegy bő évszázaddal korábban Bolyai János esetében – a felismerés elsőbbségének dicsősége másnak jutott.

1970-től doktorandus-vezetői rangban irányította a minősített orvos-továbbképzést. Számos tudományos közleménye jelent meg hazai és külföldi szaklapokban. A román orvosakadémia tagja.

1991-ben, (66 évesen) nyugdíjazták, és konzultáns professzorként folytatta tevékenységét. Tanszéki utóda Péter Mihály professzor. Tiszteletbeli professzori címmel tüntették ki 2006-ban.

Marosvásárhelyen 2011-ben, 86 éves korában hunyt el, és az ottani Református Temetőben temették el.

*A Marosvásárhelyi Orvos- és Gyógyszerészeti Intézet
román rektorai*

A Marosvásárhelyi Orvos- és Gyógyszerészeti Intézet (MOGYI), illetve Egyetem román rektorai tevékenységének részletes ismertetésétől eltekintünk, ugyanis tanulmányunk célja a magyar orvos- és gyógyszerészképzés történetének ismertetése.

A MOGYI 1962-ben beköszöntő rohamos és erőltetett elrománosítási folyamatának megértéséhez feltétlenül meg kell említeni az első román prorektor nevét és tevékenységét, aki a lehető leggyorsabban valósította meg a kommunista párt akaratát. A prorektor legfontosabb feladata a román nyelvű oktatás meghonosítása és többségének biztosítása az addig magyar nyelvű képzés drasztikus visszaszorítása által. A prorektor büszke az elvégzett munkájára, és a későbbi román rektorok az ő szellemének megfelelően folytatták a magyar oktatás kiszorítását függetlenül a pártirányítástól.



POP DE POPA IOAN

(Nagyvárad, 1927. október 6.–)

Prorektor: 1963–1974

A legelső között érkezett a Kolozsvári Sebészeti Klinikáról (1962), ahol tanársegéd volt, és hihetetlen gyors karriert ért el Marosvásárhelyen. Prorektor 1963–1974 között és a kommunista párt megbízottja az intézet elrománosítása céljából. Talán bizarrnak tűnik az összehasonlítás, de ennek a pártfeladatnak ő volt a politikai komisárja, mivel az egyetlen s mindenható párt bizalmát élvezte, a tartományi első titkártól a párt központi bizottságán keresztül a legfelsőbb vezetőig. Rövidesen tanszékvezető egyetemi tanár lett, épületráépítéssel létrehozta a II. Sz. Sebészeti Klinikát, majd egy szív- és érsebészetet, ahol 1973-ban elvégezték Romániában az első nyitott szívműtétet. Azt elfelejti megemlíteni (talán megköszönni?) Köteles Bélának és a clevelandi magyar református gyülekezetnek, hogy az általuk adományozott szív-tüdő motor tette lehetővé a korszerű műtétek végzését.

Tekintettel arra, hogy az adomány Marosvásárhelyt illette meg, amikor Pop de Popa professzor Bukarestbe távozott (1974), nem vihette magával a PEMCO szívmotort, és ezáltal Deac Radu tehetséges és szorgalmas szívsebész munkatársa európai színvonalú szívsebészeti klinikát hozott létre Marosvásárhelyen, és eredményeivel túlszárnyalta volt főnökét.



BANCU, VICTOR EMILIAN

Nagysármás, 1925. november 19.–Marosvásárhely, 1990. április 14.

Rektor: 1984–1989. MOGYI

Általános orvosi diplomát Kolozsvárott szerzett 1951-ben. Sebészorvosi képzését Marosvásárhelyen 1954-ben kezdte el a Sebészeti Klinikán, és teljesítette az egyetemi karrier összes fokozatát. 1974–1990 a MOGYI I. Sz. Sebészeti Klinika tanácskezelő professzora, Doctor Docent (1975), majd a Román Tudományos Akadémia Orvostudományi Szekciójának tagja (1993). Folytatta és eredményesen fejlesztette tovább a magyar tanítómestereitől örökölt marosvásárhelyi sebésziskolát. Kiterjedt tudományos tevékenységének eredményeit rendszeresen közölte a hazai és külföldi folyóiratokban. Nagy jelentőséggel bírtak a hallgatók számára kiadott saját és társszerzős egyetemi jegyzetei és tankönyvei. Kiválóan és szívesen beszélt magyarul. Elit katonai gimnáziumi nevelésének megfelelően – a ceausescui diktatúra idején – fegyelmezetten hajtotta végre az egyre fokozódó, ún. homogenizálás elvárásait.

1989-ben a rektori megbízása megszűnt, és 1990-ben nyugdíjazták. 69 éves korában, 1994-ben Marosvásárhelyen hunyt el.

A következő két rektorral nem volt szerencsénk találkozni és őket megismerni, ezért csak röviden említjük meg őket, akik a MOGYI, majd a MOGYE első vezetői voltak. Rektorságuk idején lényegileg nem változott (javult) a magyar oktatás hátrányos megkülönböztetése, és folytatódott a szokásos kiszorítósdi, csak a köntös lett más, befújva valami demokratikusnak tűnő mázzal.



A következő rektor **PASCU IOAN** (Buciumeni, 1934. október 31.–) neurológus előadótanár, 1989-ben lett a MOGYI első számú vezetője. A professzori minősítést a következő évben szerezte meg. 1991-ben egyetemi címet kap az intézet, rövidítve MOGYE, de a cégtábla átfestése nem hozott lényegi javulást a magyar nyelvű oktatást illetően. Pascu rektori megbízása 2000-ben szűnt meg.



Utóda **SABAU MARIUS ANTON** (Marosvásárhely, 1937. július 27.–) klinikai fiziológus professzor, aki 2000–2004 között vezette a MOGYE-t.



COPOTOIU CONSTATIN (Balesti, 1948. május 29.–) tanszékvezető sebészprofesszor 2004–2012 között volt az egyetem rektora. Tőle vettem át a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, személyemet igen megtisztelő „*Doctor Honoris Causa*” kitüntetését (2005).

Tulassay Tivadar, a budapesti Semmelweis Egyetem volt rektora, 2010-ben hasonló megtiszteltetésben részesült, és neki is Copotoiu rektor nyújtotta át a díszdoktori oklevelet. Mindketten eleinte úgy értelmeltük és reméltük is, mint az egyetemünk közti jobb megértés és együttműködés gyümölcsöző tavaszi virágát, valamint a nemzeteink közti szükségszerű megbékélés szívet melengető jeleit. Sajnos mindketten tévedtünk és nagyot csalódtunk, ugyanis a magyar nyelvű oktatást változatlanul hátrányosan megkülönböztetik. Nem engedélyezik az önálló magyar karok és tanszékek felállítását az érvényes törvények ellenére sem, és az egyetemi autonómia leplével álcázzák a magyarok iránti barátságtalan félelmüket.

Ennek felismerése – egymástól függetlenül – eredményezte azt, hogy visszaadtuk a számunkra igen megtisztelő díszdoktori kitüntetését a MOGYE rektori tisztségviselőjének. Elsőként Tulassay Tivadar 2012 nyarán levél által mondott le és adta vissza a díszdoktori címet. 2014 tavaszán én személyesen adtam vissza a kitüntetését a jelenlegi rektornak.



AZAMFIREI LEONARD (Botosani, 1967. június 22.–) az anesztézia és intenzívterápia professzora, és 2012-től a MOGYE rektora, akivel 2014 április 1-jén személyesen találkoztam. Akkor írásban mondtam le a MOGYE díszdoktori megtisztelő címről, és adtam vissza a járulékokat (egyetemi oklevél, tóga, kalap) is. Ezzel a cselekedettel óhajtottam tiltakozni a MOGYE-n a magyar nyelvű oktatást sújtó hátrányos megkülönböztetés miatt. Az általam elérhető sajtó (magyar és román) – elismerésre méltóan – a tényeknek megfelelően tudósította olvasóit az

eseményről. Az egyetem rektora viszont alaposan ferdítve (félreértve?) nyilatkozott a találkozásunkról, ami a hivatala előszobájában történt. Tiltakozásom formáját a rektor akadémiai körökben nagyon udvariatlan és teljesen szokatlan tettnek tartotta. Ezzel szemben állítom, hogy a diplomáciában szokásos módon fordultam hozzá, és díszdoktori cím visszaadása sem volt ismeretlen számára. Alig kétéves rektorsága idején ez volt a második ilyen címviszaadás. Azt állítva, hogy tárgyalni óhajtott velem, de ez miattam nem sikerült, mert siettem és magyarul beszéltem. A rektor ezen állítása is biceg. Ugyanis azért utaztam Marosvásárhelyre (2 napos út), hogy tiltakozásomat kifejezve személyesen adjam vissza ezt a kitüntetést. A magyar nyelvet miért nem használhattam se szóban, se írásban, megtiltotta a magyar nyelven írt levelem átvételét, iktatását az ún. multikulturális egyetemen, ahol az egyik oktatási nyelv éppen a magyar. Ez a nevetségesen szomorú és abszurd történet leginkább Caragiale, Ionesco vagy Rejtő Jenő tollára illene. Ha az állítása szerint a rektor valóban tárgyalni óhajtott volna velem, akkor dolgozószobájába tessékel, vagy legalább üllőhelyet kínál számomra. Sajnos mindez elmaradt, és látogatásomat igen udvariatlannak ítélte meg a Rector Magnificus, aki viszont meglehetősen szűkmarkúnak bizonyult a jó modor és vendégfogadói udvariasság tekintetében, amikor se székkel se egy pohár vízzel nem kínálta meg a nála közel 30 évvel idősebb, külhonból jött emeritus professzort. Ez esetben jogosnak tűnik az a gyanú, hogy a rektor rengeteg, pótolhatatlan időt mulasztott el abból a nagyon fontos, otthoni első hét évből.

Az Appendixet összeállította: Péterffy Árpád